

Л. О. Матвейчук, кандидат економічних наук,
докторант кафедри управління національним
господарством та економічної політики
Національної академії державного управління
при Президенті України

ІНФОРМАЦІЙНІ ТЕХНОЛОГІЇ І СИСТЕМИ В ДЕРЖАВНОМУ УПРАВЛІННІ ОПОДАТКУВАННЯМ

Досліджено сучасний стан застосування інформаційних технологій і систем у державному управлінні оподаткуванням. Розкрито сутність автоматизованих систем державної податкової служби. Описано інтегровану інформаційну автоматизовану систему “Податковий блок” і систему “Управління документами”. Сформульовано напрями подальшого розвитку інформаційної інфраструктури фіскальних органів країни.

Ключові слова: державна фіскальна служба; податкові органи; державне управління оподаткуванням; інформаційна автоматизована система; інформаційні технології.

The current state of information technology and systems used in government taxation has been investigated. Automated information systems and their subsystems have been studied through the relevant procedures and functionality. The benefits of system implementation and proposed directions for the development of information infrastructure of the country's fiscal authorities have been outlined.

Key words: State Fiscal Service; tax authorities; tax governance; information automated system; information technology.

Постановка проблеми. Роль і місце сучасних засобів інформаційного забезпечення в управлінській діяльності державних органів – важливе питання сьогодення, зважаючи на стрімку глобалізацію суспільства та розвиток інформаційних технологій. Саме від застосування останніх під час прийняття рішень у ході інформаційно-аналітичного супроводу адміністрування податків, а також від рівня розвитку інформатизації податкових органів залежить ефективність діяльності державної фіскальної служби країни.

Важливим напрямом досліджень і теоретиків, і практиків залишається питання застосування передових інформаційних технологій у державному управлінні, вивчення відомих інформаційних систем для подальшої їх інтеграції до єдиної інфраструктури державних органів країни. Особливо нагальне питання застосування інформаційно-комунікативних технологій (далі – ІКТ) податковими органами в процесі трансформації фіскальної служби в сервісну, перехід на електронний формат взаємодії платників податків і податкових органів.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Дослідженню інформатизації Державної податкової служби України в процесі її модернізації присвячено фундаментальні

© Л. О. Матвейчук, 2016

праці багатьох учених, зокрема М. Я. Азарова, В. Л. Андрушенка, З. С. Варналія, П. В. Мельника, Л. Л. Тарангул. Значний внесок у вивчення автоматизації сфери державного управління оподаткування, формування та обробки інформаційних ресурсів податкових органів зробив професор С. П. Ріппа. Зокрема, слід виділити співавторську працю С. П. Ріппи та В. М. Росоловського “Автоматизація роботи в органах державної податкової служби” [1], яка стала фундаментальним науковим доробком, де вперше системно розкрито процеси автоматизації функцій усіх рівнів податкової служби, описано інформаційні системи, які експлуатуються в податкових органах. При цьому слід зазначити, що з часу публікації даного видання відбулися значні зміни в інформаційній інфраструктурі податкового відомства.

Заслуговує також на увагу колективна монографія “Інтелектуальні технології моделювання в інформаційно-аналітичній системі державної податкової служби” за загальною редакцією Л. Л. Тарангул [2], в якій досліджено стан та означено перспективи розвитку інформаційних технологій у податкових органах. Окремі аспекти проблематики застосування ІКТ у державному управлінні оподаткування, певні складники інформаційної інфраструктури податкового відомства вивчали такі вітчизняні науковці, як В. В. Вітлінський [3], О. М. Воронкова [4], В. Л. Журавський [5], В. Ф. Коваль [6], О. М. Редич [7] та автор цієї статті [8–10].

Незважаючи на наявність наукових праць, присвячених автоматизації процесів діяльності державних податкових органів із застосуванням інформаційних технологій і систем, вітчизняні вчені досліджували переважно окремі аспекти зазначеної проблеми, інформатизація державного управління оподаткуванням не була до цього часу предметом окремого наукового дослідження, що й стало підставою для вибору теми статті.

На наш погляд, проблема розвитку інформаційних технологій і систем у державному управлінні оподаткуванням недостатньо вивчена. При цьому слід зазначити, що протягом останніх років практичний аспект досліджуваної проблеми набув значного розвитку.

Мета статті – дослідження сучасного стану застосування інформаційних технологій і систем у діяльності фіскальної служби країни, їх призначення, функціональні можливості, розкриття переваг впровадження інформаційних систем у державне управління оподаткуванням і формування напрямів розвитку.

Виклад основного матеріалу. В умовах розвитку інформаційного суспільства, формування цифрової економіки гостро постає питання ефективного інформаційного забезпечення процесу прийняття управлінських рішень. Незважаючи на те, що впровадження новітніх ІКТ у діяльність органів державної влади та органів місцевого самоврядування визначається одним із пріоритетних напрямів державної політики, загальна система управління не відповідає вимогам часу. Зокрема, не відбувається належного обміну оперативною та аналітичною інформацією між державними органами. Звичним явищем нині є дублювання інформації на всіх рівнях органів виконавчої влади (і не лише в різних відомствах, але й у межах одного відомства у різних базах даних). Також органи державної влади України мають досить слабку спроможність аналізувати інформацію та моделювати економічні й законодавчі сценарії.

Тож один із найважливіших напрямів – це розвиток інформаційних технологій і систем з метою вдосконалення аналітичної діяльності, підвищення обґрунтованості управлінських рішень у сфері державного управління оподаткуванням. Повна та своєчасна інформація вкрай необхідна для виконання працівниками органів податкової

служби своїх функціональних обов'язків. Із метою виконання цих завдань у податкових органах проводяться роботи зі створення інформаційно-аналітичної системи державної податкової служби (далі – ДПС) України на базі сучасних інформаційних технологій.

Як наслідок, у 2013 р. у системі ДПС було впроваджено в промислову експлуатацію інтегровану інформаційну автоматизовану систему “Податковий блок”, яка замінила різноманітні автоматизовані системи різних рівнів і стала фундаментальною основою для розвитку сучасної інформаційної інфраструктури податкового відомства (зовнішньої та внутрішньої).

Інформаційну систему (далі – ІС) “Податковий блок” побудовано за принципом централізованого накопичення, обробки та систематизації даних з наданням доступу до них працівникам ДПС у межах їхніх функціональних обов'язків. Залежно від функцій, які виконуються податковими органами, в інформаційній системі виділяються підсистеми. Інформаційна система “Податковий блок” призначена для забезпечення автоматизації процесів чотирьох сегментів податкового блоку та складається, відповідно, з чотирьох функціональних підсистем: 1) “Реєстрація платників податків”; 2) “Обробка податкової звітності та платежів”; 3) “Облік платежів”; 4) “Податковий аудит”, а також підсистеми “Адміністрування системи”, що забезпечує працездатність і налаштування роботи вищеназваних підсистем у частині адміністрування користувачів безпеки. Всі підсистеми функціонують на єдиній базі даних (рис. 1).

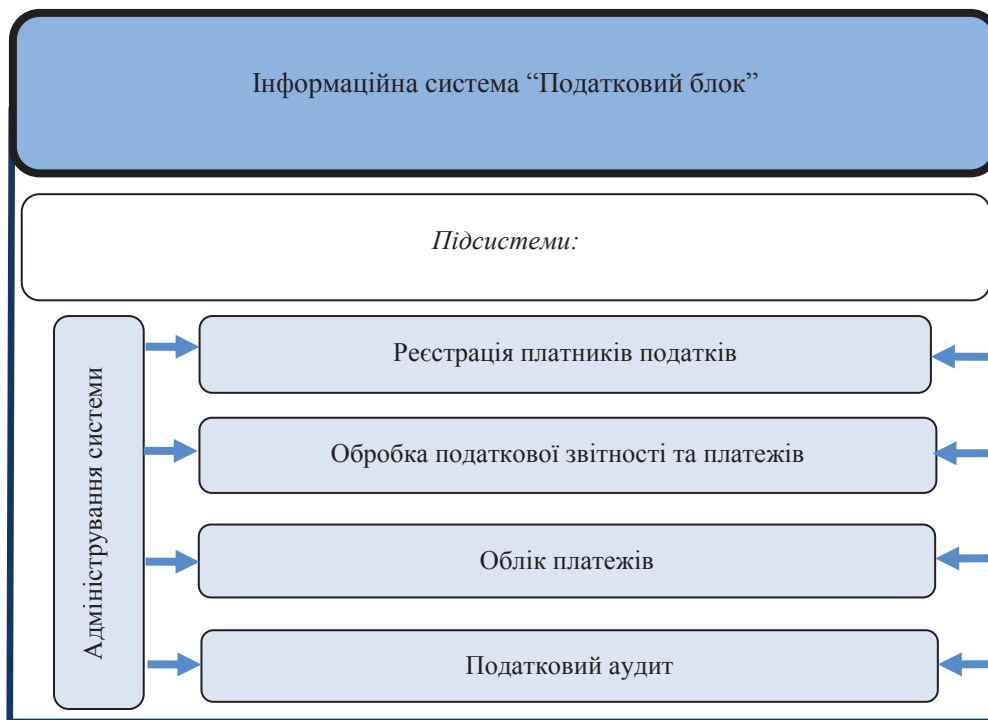

Рис. 1. Інформаційна система “Податковий блок” та її функціональні підсистеми

Механізми державного управління

Ефективна робота інформаційної системи “Податковий блок” забезпечується шляхом оперативної взаємодії всіх її підсистем.

1. Підсистема “Реєстрація платників податків” призначена для забезпечення податкового обліку осіб, які зобов’язані сплачувати податки, збори. Наявні процедури підсистеми “Реєстрація платників податків” і діяльність структурних підрозділів щодо їх реалізації наведено в табл. 1.

Таблиця 1

Підсистема “Реєстрація платників податків”

Процедура підсистеми	Функції підсистеми
Облік платників податків	– завантаження даних Єдиного державного реєстру (далі – ЄДР) від Державної реєстраційної служби (далі – ДРС), вивантаження відповідей і відправлення в ДРС; – уведення та обробка заяв на взяття/зняття з обліку осіб, інформація щодо яких не вноситься в ЄДР, об’єктів оподаткування; – введення та обробка заяв щодо обліку платників податків (зміни, перереєстрація); – перевірка достовірності реєстраційного номера, пошук відсутніх реєстраційних номерів
Облік платників ПДВ	– реєстрація/перереєстрація, анулювання реєстрації платника ПДВ
Облік платників єдиного податку	– видача/анулювання свідоцтва платника єдиного податку
Облік неприбуткових організацій	– ведення реєстру неприбуткових організацій (установ)
Облік реєстраторів розрахункових операцій (далі – РРО) і книг обліку розрахункових операцій (далі – КОРО)	– реєстрація, адміністрування реєстраторів розрахункових операцій і книг обліку розрахункових операцій
Облік рахунків	– автоматична обробка електронних файлів-повідомлень від фінансових установ; – реєстрація та обробка повідомлення про відкриття й закриття рахунків платника податків
Реєстрація та облік фізичних осіб	– реєстрація фізичної особи в Державному реєстрі фізичних осіб – платників податків (далі – ДРФО); – ведення ДРФО; – видача довідки про джерела доходів/суми доходів фізичних осіб
Обмін даними із зовнішніми організаціями	– завантаження/вивантаження даних від/до державних органів

Із підсистемою працюють підрозділи органів ДПС, що забезпечують: ведення Державного реєстру фізичних осіб – платників податків; облік за основним/неосновним місцем обліку платників податків; перереєстрацію; припинення у зв'язку з ліквідацією/реорганізацією платників податків; облік об'єктів оподаткування або об'єктів, що пов'язані з оподаткуванням платника податків; реєстрацію/перереєстрацію, анулювання платників ПДВ, платників єдиного податку, неприбуткових організацій, ведення реєстру книг обліку.

2. Підсистема “Обробка податкової звітності та платежів” призначена для приймання, реєстрації, обробки, перевірки та перегляду податкової звітності; підготовки до обробки інформації, що надходить від органів Державного казначейства України (далі – ДКУ). Основними процедурами цієї підсистеми є приймання та обробка податкової звітності (табл. 2).

Таблиця 2

Підсистема “Обробка податкової звітності та платежів”

Процедура підсистеми	Функції підсистеми
Приймання податкової звітності	– приймання (в електронному вигляді, на паперовому носії) та автоматична обробка податкової звітності (декларації, звіти, розрахунки платників податків)
Обробка податкової звітності	– перевірка обов'язкових реквізитів відповідно до реєстраційних даних платників податків; – обробка та контроль податкової звітності; – формування та передача реєстрів

Із використанням інформаційних ресурсів підсистеми “Обробка податкової звітності та платежів” в органах ДПС поступово впроваджується електронне адміністрування ПДВ. Нині платники податку засобами клієнтського програмного забезпечення направляють електронні запити щодо отримання відомостей про стан рахунку в системі електронного адміністрування, податкові накладні та/або розрахунки коригування.

Із метою надання платникам податків можливості працювати з податковими органами в режимі реального часу з використанням електронного цифрового підпису в підсистемі “Обробка податкової звітності та платежів” реалізовано електронний сервіс “Електронний кабінет платника податків”.

В електронному кабінеті реалізовано такі режими, як “Звітність”, “Розрахунки з бюджетом”, “Налаштування”, “Календар платника”, “Довідники”, де платникам податків запропоновано онлайн роботу з фіскальними органами країни (табл. 3).

Користувачами електронного сервісу “Електронний кабінет платника податків” є всі платники податків та зборів (як юридичні, так і фізичні особи).

3. Підсистема “Облік платежів” є інструментом для здійснення систематичного обліку та відображення в картках особових рахунків платників податків даних щодо стану розрахунків платників податків з бюджетом за всіма різновидами податків (табл. 4).

Робота з режимами Електронного кабінету

Режим	Надані можливості для платника податків
Звітність	
Перелік поданих звітів	– перегляд усієї податкової звітності платника податків; – можливість групування поданих документів за кодом документа або ж за терміном подання
Створити новий звіт	– можливість створення нового документа податкової звітності в Електронному кабінеті; – автоматичне заповнення поля з реєстраційними даними платника податків, наявними в органі ДПС, під час формування звітності
Імпортувати звіт	– можливість імпортування до Електронного кабінету документа податкової звітності у форматі XML, створеного раніше; – перевірка імпортованого документа на наявність помилок і направлення до ДПС у разі їх відсутності
Розрахунки з бюджетом	– перегляд інформації про розрахунки платника податків з бюджетом: про податковий борг у розрізі податків на задану дату
Календар платника	– перегляд дати подання і форми податкової звітності
Довідники	– перегляд переліку податкових інспекцій та переліку податкових документів

Підсистема “Облік платежів”

Процедура підсистеми	Функції підсистеми
Обробка даних про надходження до бюджету	– автоматичне завантаження даних про надходження до бюджету від органів Державної казначейської служби (далі – ДКС) України
Ведення карток особистих рахунків (далі – КОР)	– аналіз та перевірка КОР; – формування акта звірок стану розрахунків платника з бюджетом
Списання/поновлення податкового боргу	– ведення рішень про списання/поновлення податкового боргу
Облік ПДВ	– робота з відшкодування ПДВ
Звітність і довідки	– формування зведених показників: у цілому по Україні, за регіонами, за районами; – формування довідок щодо стану розрахунків платників з бюджетом

Ефективна робота підсистеми “Облік платежів” забезпечується шляхом оперативної взаємодії всіх підсистем системи “Податковий блок”. Так, підсистема “Реєстрації платників податків” забезпечує підсистему “Облік платежів” актуальними реєстраційними даними платників податків, підсистема “Обробка податкової звітності та платежів” – даними щодо сум грошових зобов’язань, заявлених і сплачених платниками податків, а підсистема “Податковий аудит” – даними щодо сум грошових зобов’язань платників податків, визначених податковим органом.

4. Підсистема “Податковий аудит” призначена для використання підрозділами, що забезпечують формування результатів контрольно-перевірної роботи (табл. 5).

Підсистема “Податковий аудит”

Процедура підсистеми	Функції підсистеми
Планування контрольної-перевірної роботи (далі – КІР)	– формування в автоматичному режимі переліку платників податків для включення до плану-графіка проведення документальних перевірок суб’єктів господарювання; – формування інформаційної довідки щодо діяльності суб’єктів господарювання, які включаються до плану-графіка перевірок; – затвердження плану-графіка
Формування результатів КІР	– ведення та обробка документів щодо перевірок платників податків; – формування звітів відповідного рівня

5. Підсистема “Адміністрування системи” призначена для адміністрування користувачів системи та надання їм повноважень щодо компонентів системи та інформаційних ресурсів, адміністрування системи в частині обліку персоналу й адміністрування безпеки. Підсистема дає можливість переглядати результати обліку персоналу (кількість затверджених оргструктур і штатних розписів, загальну кількість введених працівників), сформувати звіти відповідного рівня.

Для вдосконалення процесів управління документообігом із використанням сучасних технологій у Державній фіскальній службі України (далі – ДФС) розроблено та впроваджено систему “Управління документами”, єдину для фіскальних органів усіх рівнів. Система управління документами призначена для управління вхідною, вихідною та внутрішньовідомчою кореспонденцією. Зазначена система дає можливість:

- покращити ефективність праці працівників органів ДПС;
- спростити процедури документообігу;
- підвищити ефективність та оперативність управління органами ДПС;
- забезпечити автоматичний контроль за виконанням документів;
- скоротити час на переміщення документів в органах ДПС;
- запобігти втратам документів.

Отже, внаслідок модернізації інформаційної системи податкової служби, її інтеграції було досягнуто таких результатів: усунення дублювання даних, несуперечливість даних, принцип одноразового введення даних, оптимізація зберігання даних (структури, складу, характеристик), можливості стандартизації (спрощення обміну, контролю й відновлення даних) та безпека колективного використання даних. Упровадження ІС “Податковий блок” та “Управління документами” насамперед забезпечило фахівців податкових органів на всіх рівнях (центральному, регіональному та районному) інформацією, необхідною для виконання їхніх функціональних обов’язків.

На нашу думку, подальший розвиток інформаційної інфраструктури ДФС необхідно здійснювати в таких напрямках:

- побудова зовнішньої співпраці фіскальної служби країни в електронному форматі з питань оподаткування з іншими державними органами;
- вдосконалення інформаційної взаємодії з платниками податків у режимі онлайн шляхом розширення спектра електронних послуг у Кабінеті платника податків;
- упровадження електронного аудиту суб’єктів підприємницької діяльності шляхом використання внутрішніх відомчих інформаційних ресурсів, а також зовнішніх: державних органів і платників податків.

Висновки з даного дослідження і перспективи подальших розвідок у даному напрямку. Застосування сучасних засобів інформаційного забезпечення в управлінських технологіях державних органів значно спрощує процедури, які здійснюють фіскальні органи; позитивно впливає на якість їхньої операційної діяльності та за таких умов генерує сучасну інформаційну інфраструктуру ДФС України. Крім вищезазначених засобів інформатизації управлінських процесів, складникам інфраструктури є інформаційні продукти податкового сервісу, від якості та кількості яких також залежить ефективність державного управління оподаткуванням.

Подальші дослідження передбачається здійснити щодо податкового сервісу, застосування ІКТ у процесі надання податкових послуг.

Список використаних джерел:

1. Автоматизація роботи в органах державної податкової служби : підручник / за заг. ред. В. М. Росоловського та С. П. Ріппи. – Ірпінь : Академія ДПС України, 2002. – 401 с.
2. Інтелектуальні технології моделювання в інформаційно-аналітичній системі державної податкової служби : монографія / В. П. Дюрядін, Т. М. Єгорова, Ю. В. Крамаревич та ін. ; за заг. ред. Л. Л. Тарангул. – К. : Алерта, 2010. – 358 с.
3. Вітлінський В. В. Концептуальні засади впровадження ризикоорієнтованого підходу у адмініструванні податків / В. В. Вітлінський, О. В. Редич // Проблеми впровадження інформаційних технологій в економіці : тези доповідей 7-ї Міжнародної науково-практичної конференції. – Ірпінь, 2009. – С. 27–40.
4. Воронкова О. М. Результати та перспективи модернізації Державної податкової служби України [Електронний ресурс] / О. М. Воронкова // Економічний вісник університету. – 2014. – Вип. 22 (1). – С. 207–212. – Режим доступу : [http://www.nbuv.gov.ua/UJRN/есву_2014_22\(1\)_39](http://www.nbuv.gov.ua/UJRN/есву_2014_22(1)_39)
5. Журавський В. Л. Модернізація податкової служби у контексті реформування державного управління [Електронний ресурс] / В. Л. Журавський, М. М. Касьяненко // Зб. наук. пр. НУ ДПСУ. – 2012. – № 4. – С. 154–161. – Режим доступу : http://www.archive.nbuv.gov.ua/e-journals/Znpnudps/2012_2/pdf/12zvlicg.pdf
6. Коваль В. Ф. Основні напрями модернізації взаємодії структурних підрозділів ДПС в інформаційній сфері / В. Ф. Коваль, В. І. Теремецький // Вісник Вищої ради юстиції. – 2012. – № 2 (10). – С. 142–157.
7. Редич О. В. Проблеми впровадження ризикоорієнтованого підходу у діяльності органів ДПС України / О. В. Редич // Модернізація ДПС України у контексті інноваційного розвитку : матеріали науково-практичного семінару. – Ірпінь : НУДПСУ, 2009. – С. 132–142.
8. Матвейчук Л. О. Автоматичне відшкодування ПДВ на Україні / Л. О. Матвейчук // Buletinul Stiintific al Universitatii de Stat “Bogdan Petriceicu Hasdeu” din Cahul. Stiinte Economice. – 2013. – № 1 (9). – С. 105–108.
9. Матвейчук Л. А. Внедрение электронного управления в практику налогового администрирования / Л. А. Матвейчук // Научно-аналитический журнал “Journal of Tax Reform” Уральского федерального университета имени первого Президента России Б. Н. Ельцина и Байкальского университета экономики и права. – 2015. – Т. 1. – № 1. – С. 25–41.
10. Матвейчук Л. О. Щодо інформатизації оподаткування / Л. О. Матвейчук // Бюджетно-податкова політика та регіональний розвиток України : матеріали Міжнародної науково-практичної конференції (м. Ірпінь, 22 травня 2015 р.) / Міністерство освіти і науки України. Національний університет державної податкової служби України. – Ірпінь : Видавництво НУ ДПСУ, 2015. – С. 310–313.